

OILANING IQTISODIY, REPRODUKTIV, TARBIYAVIY, KOMMUNIKATIV VA BOSHQA FUNKSIYALARI HAMDA ULARNING BOLALAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI

Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Namangan filiali v.b.dotsenti, (PhD)

G-mail: gullolajumanazarova503@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 14.01.2026

Revised: 15.01.2026

Accepted: 16.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*oila funksiyalari,
iqtisodiy funksiya,
reproduktiv funksiya,
tarbiyaviy funksiya,
kommunikativ funksiya,
bolalar rivoji, oilaviy
muhit, ijtimoiylashuv*

Ushbu maqolada oilaning asosiy ijtimoiy funksiyalari, jumladan iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ hamda boshqa funksiyalarining mazmuni va ularning bolalar rivojidagi o'rnini pedagogik va psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Oila jamiyatning muhim ijtimoiy instituti sifatida bolalarning jismoniy, aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda yetakchi rol o'ynaydi. Maqolada har bir funksiyaning bola shaxsining shakllanishiga ta'siri yoritilib, oilaviy muhitning sog'lom va barqaror bo'lishi bolaning barkamol rivoji uchun muhim omil ekanini asoslab beriladi. Shuningdek, oilaviy funksiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va ularning tarbiyaviy samaradorlikka ta'siri ochib beriladi. Tadqiqot natijalari oilaning ijtimoiy funksiyalarini to'g'ri tashkil etish bolalar rivojida muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotida oilaning o'rnini va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Oila ijtimoiy institut sifatida inson hayotining barcha bosqichlarida, ayniqsa bolalarning jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Oilada amalga oshiriladigan

iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ hamda boshqa funksiyalar bolaning shaxs sifatida kamol topishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, oilaning ushbu funksiyalarini ilmiy-pedagogik va psixologik jihatdan tahlil qilish zamonaviy ijtimoiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Oilaning iqtisodiy funksiyasi bolani zarur moddiy sharoitlar, oziq-ovqat, kiyim-kechak va turar joy bilan ta'minlash orqali uning jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Reproductiv funksiya esa jamiyatning uzluksizligini ta'minlash bilan birga, farzandning dunyoga kelishi va tarbiyalanishi uchun zarur muhitni yaratadi. Ushbu funksiyalar oilaning barqarorligini ta'minlab, bolaning xavfsizlik va ishonch tuyg'ularini shakllantiradi.

Shuningdek, tarbiyaviy va kommunikativ funksiyalar bolaning ijtimoiylashuvi, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishi hamda muloqot madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-ona bilan bola o'rtasidagi munosabatlar, muloqot sifati va tarbiyaviy yondashuvlar bolaning dunyoqarashi, xulq-atvori va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir etadi. Zamonaviy jamiyat sharoitida oilaviy funksiyalarning mazmuni va amalga oshirilish shakllari o'zgarib borayotgani ularni yanada chuqur o'rganishni taqozo etadi.

Shu nuqtayi nazardan, oilaning iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ va boshqa funksiyalarining bolalar rivojidagi ahamiyatini kompleks tarzda tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash va tarbiyaviy samaradorligini baholash bugungi ta'lim-tarbiya amaliyoti uchun muhim vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi oilaning iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ hamda boshqa funksiyalarining bolalar rivojiga ta'sirini aniqlash va ularning shaxs shakllanishidagi o'rnini pedagogik-psixologik jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda oilaning asosiy funksiyalari bolalar rivoji nuqtayi nazaridan tizimli ravishda yoritilib, ularning o'zaro bog'liqligi va tarbiyaviy samaradorlikka ta'siri ilmiy asosda ochib berilgan.

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti bo'lib, u bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur bo'lgan asosiy ijtimoiy, moddiy va ma'naviy muhitni ta'minlaydi. Oilaning funksiyalari o'z mazmuniga ko'ra bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning har biri bolaning jismoniy, aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois oilaning iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ hamda boshqa funksiyalarini alohida va bir butun tizim sifatida tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilaning iqtisodiy funksiyasi bolani moddiy jihatdan ta'minlash, uning yashashi va sog'lom rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan. Oziq-ovqat, kiyim-kechak, ta'lim va sog'liqni saqlash bilan bog'liq ehtiyojlarning qondirilishi bolaning jismoniy rivoji bilan bir qatorda psixologik barqarorligiga ham ta'sir qiladi. Iqtisodiy jihatdan barqaror oila muhitida ulg'aygan bolalarda xavfsizlik hissi, kelajakka ishonch va o'ziga bo'lgan ishonch kuchli bo'ladi. Aksincha, iqtisodiy qiyinchiliklar oilaviy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatib, bolaning emotsional holatida turli muammolarni yuzaga keltirishi mumkin.

Reproduktiv funksiya oilaning jamiyatdagi uzluksizligini ta'minlovchi asosiy funksiyalardan biri hisoblanadi. Ushbu funksiya faqat farzand dunyoga keltirish bilan cheklanmay, balki bolaning hayotga moslashuvi va dastlabki rivojlanish bosqichlarini ham qamrab oladi. Ota-onaning farzand oldidagi mas'uliyati, unga nisbatan mehr va g'amxo'rliqi bolaning dastlabki psixologik ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Reproductiv funksiyaning to'g'ri amalga oshirilishi oilada sog'lom psixologik muhitni shakllantirib, bolaning shaxs sifatida shakllanishi uchun mustahkam zamin yaratadi.

Oilaning tarbiyaviy funksiyasi bolalar rivojida yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Aynan oilada bola dastlabki axloqiy me'yorlar, qadriyatlar, xulq-atvor qoidalari va ijtimoiy rollarni o'zlashtiradi. Ota-onaning shaxsiy namunalari, tarbiyaviy yondashuvi va munosabatlar tizimi bolaning dunyoqarashi va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarbiyaviy funksiyaning samaradorligi ota-onaning pedagogik madaniyati, tarbiyaviy bilim va ko'nikmalariga bevosita bog'liq bo'lib, bu jarayonda mehr, talabchanlik va adolatli munosabat muhim omil hisoblanadi.

Kommunikativ funksiya oilada a'zolar o'rtasidagi muloqotni tashkil etish orqali bolaning nutqiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Ota-ona va bola o'rtasidagi ochiq, samimiy va hurmatga asoslangan muloqot bolaning o'z fikrini erkin ifodalashiga, tinglash va tushunish ko'nikmalarini egallashiga yordam beradi. Oiladagi muloqot sifati bolaning jamiyatda o'z o'rnini topishi, tengdoshlari bilan munosabatlar o'rnatishi hamda ijtimoiy moslashuvida muhim rol o'ynaydi. Kommunikativ funksiya yetarli darajada rivojlanmagan oilalarda bolalarda tortinchoqlik, o'ziga ishonchsizlik yoki agressiv xulq-atvor namoyon bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, oilaning emotsional, dam olish va ijtimoiylashtiruvchi funksiyalari ham bolalar rivojida muhim ahamiyatga ega. Emotsional funksiya orqali bola mehr, qo'llab-quvvatlash va tushunishni his etadi, bu esa uning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Dam

olish funksiyasi oilaviy hordiq, an'analar va birgalikdagi faoliyatlar orqali ijobiy emotsiyalarni shakllantirib, oila a'zolari o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlaydi. Ijtimoiylashtiruvchi funksiya esa bolani jamiyat hayotiga tayyorlab, unda mas'uliyat, hamkorlik va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Umuman olganda, oilaning barcha funksiyalari o'zaro uyg'un holda amalga oshirilgandagina bolalar rivoji to'laqonli va barkamol bo'ladi. Ushbu funksiyalardan birortasining yetarli darajada bajarilmasligi bolaning rivojlanishida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuning uchun oilaning funksiyalarini kompleks va tizimli tarzda rivojlantirish bolalarni sog'lom va barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishning muhim sharti hisoblanadi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, oila jamiyatning muhim ijtimoiy instituti sifatida bolalarning har tomonlama rivojlanishida yetakchi o'rin tutadi. Oilaning iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, kommunikativ hamda boshqa funksiyalarining uyg'un va izchil amalga oshirilishi bolaning jismoniy, aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ushbu funksiyalarning har biri bolaning shaxs sifatida kamol topishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari oilaning iqtisodiy barqarorligi va sog'lom psixologik muhiti bolada xavfsizlik va ishonch hissini shakllantirishini, bu esa uning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Tarbiyaviy va kommunikativ funksiyalar esa bolaning axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishi, muloqot madaniyatini rivojlantirishi va jamiyatda munosib o'rin egallashiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, emotsional va ijtimoiylashtiruvchi funksiyalar bolaning shaxsiy ehtiyojlarini qondirib, uning barkamol rivoji uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, oilaning asosiy funksiyalarini to'g'ri va samarali tashkil etish bolalar rivojining muhim omili bo'lib, u barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bois, oilaviy tarbiya jarayonida ushbu funksiyalarning o'zaro uyg'unligini ta'minlash va ularni zamonaviy ijtimoiy talablar asosida rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova M.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Abdullayeva G.B. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017.

-
3. Jo'rayev R.X., Zunnunov A.Z. Tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2016.
 4. Saidova D.S. Oilaviy tarbiya va bola shaxsining shakllanishi. – Toshkent: Fan, 2020.
 5. Raximova S.Sh. Oilada sog'lom psixologik muhitni shakllantirish. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.
 6. Xudoyberdiyeva D.K. Oilada bolalar tarbiyasining psixologik asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
 7. Mahmudova N.N. Oila va bola ijtimoiylashuvi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
 8. Abdurahmonov A.A. Shaxs kamolotida oilaning roli. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
 9. Sultonova Z.S. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2021.
 10. Qodirova G.R. Oilada muloqot madaniyati va bola rivoji. – Toshkent: Fan, 2019.

